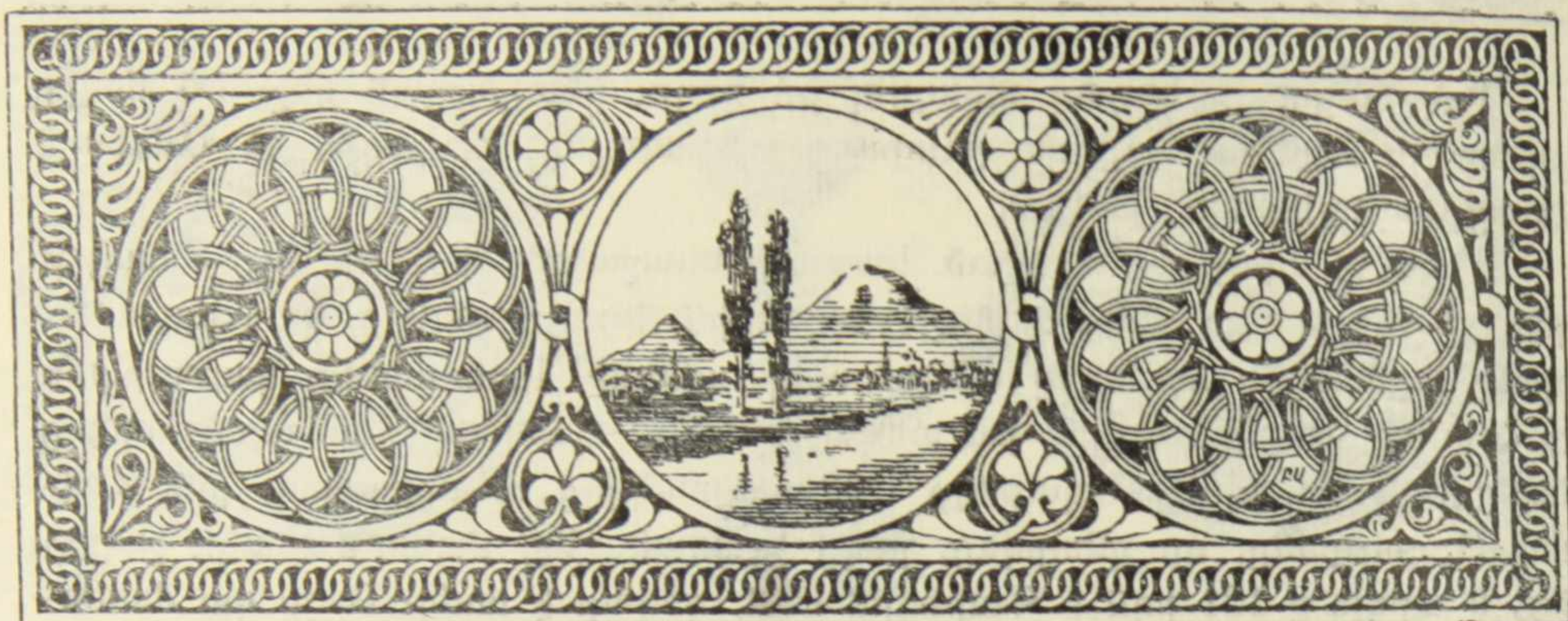

«ՆՐԱ ՀԻՇԱՏԱԿԸ ԻՄ ԱՆՁԻ ՀԵՏ ՄԻԱՇԱՂԱԽԱՌՆ
ԱՊՐՈՒՄ Է»

12-րդ դարում Ներսես Շնորհալին երգել է՝

Առաւօտ լուսոյ,
Արեգակն արդար...

Երգել է Արարատից հեռու, Կիլիկիայում, բայց Արեգակը տեսել է Հայոց երկնքում: Գրել է Եդեսիայի ողբը, բայց միտքը շեղվել է դեպի Հայաստան.

Ո՞ր եմ գահոյք թագաւորի
Վաղարշապատ քո քաղաքի...

Այսօր Վաղարշապատում, Միաձնի իջած վայրում հաստատված հոգեվոր առաջնորդը ծնվել ու գործել է Հայաստանից հեռու, բայց իր նախորդների նման՝ հոգով եղել է Հայաստանում: Լրագրողները Տեր Զորում տեսել են, թե ինչպես հազարավոր հայ հավատացյալներ եկել են արյունոտված ավազուտներում հիմնելու իրենց վերածնունդը խորհրդանշող հայկական եկեղեցին: Պատանիները կաթողիկոսի առջև արտասանել են հերոսական բանաստեղծություններ, մեծերը շրջապատել են Առաջնորդին և կամեցել են նրա հետ լուսանկարվել: Լուսանկարը գետեղված է գերմանական «Ցայտ» հանդեսում հետևյալ մակագրությամբ. «Եղեռնից ողջ պրոծածներն ու տարբեր երկրներում ցրվածներն այսօր Բեյրութում իրենց ազգային ինքնության մարմնացումն են տեսնում այնպիսի մի խրոխտ եկեղեցական իշխանավորի մեջ, ինչպիսին է Գարեգին Բ Կաթողիկոսը Բեյրութում»: «Ցայտը» տպագրվում է տարբեր երկրներում, ունի միլիոնավոր ընթերցողներ, որոնց հայտնվում է, որ ծրագրվող եկեղեցու խորանը կա-

ռուցելու համար քարերը բերվելու են Հայաստանից: Կաթողիկոսն առանց Հայաստանի քարերի չի պատկերացնում որևէ սուրբ կառույց: Լուսավորչի Աջը նրան բերել էր Հայաստան դեռևս 1968-ին, երբ նա, առաջին անգամը լինելով Հայրենիքում, Մայր տաճարի քարակոփ կամարների տակ արտասանել է. «Սա պահուն, երբ մենք համախմբված ենք Սուրբ Էջմիածնի նվիրական կամարներում ներքև, կաղոթենք ու կպանծացնենք հիշատակն ու պատգամը Ս. Գրիգոր Լուսավորչին, նույն այս պահուն Լիբանանի ծովափին վրա, Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսության կեդրոնին՝ Անթիլիասի Մայրավանքին մեջ տասնյակ հազարներով հայ ժողովրդի զավակներ ուխտի են եկած Ս. Գրիգոր Լուսավորչի Աջին, կխոնարհին Մեծ Սուրբին հիշատակին, կերկրպագեն անոր նշխարներուն, կհամբուրեն անոր սրբազնասուրբ Աջը և կվերանորոգեն իրենց հավատարմության ուխտը»:

Եվ այսպես, Լուսավորչի Աջը հայ է պահում մեզ Լիբանանում և Հայաստանում, Տեր Զորում ու Ծիծեռնակաբերդում: Եվ ապրում են Աջը պահող ու փառաբանող առաջնորդները: Արժանավոր առաջնորդները համեմատվել են Լուսավորչի հետ: Գրիգոր Մագիստրոսն իր ժամանակակից ու բարեկամ Կաթողիկոսին կոչում է Երկրորդ Լուսավորիչ. «Ո՛վ քահանայապետդ սուրբ և Երկրորդ Լուսավորիչդ Պետրոս»: Պետրոսն անշուշտ Լուսավորիչ չէր, բայց նրա խաչանշան գավազանը մի անգամ հրաշք գործեց: Տրապիզոնում գետն օրհնելիս բյուզանդական կայսր Վասիլի և հույն մեծամեծների աչքի առջև այդ գավազանը շրջեց գետի հոսանքի ուղղությունը և ետ դարձրեց գետը: Դրա համար էլ Կաթողիկոսը կոչվեց Պետրոս Գետադարձ կամ Գետարգել: Գավազանի հրաշքը նշան էր Լուսավորչի հավատի իսկության: Բյուզանդական կայսրը հրաշքը տեսնելով՝ ծպտյալ բարձրացավ Կիլիկիայի Սև լեռը և Հայոց վանքում ընդունեց հայկական դավանանքը: Օտարը համոզվեց Լուսավորչի վարդապետության արդարության մեջ: Այսօր Հայաստանում օտարանում են հայերը, որդեգրվելով խորթ աղանդների: Թո՛ղ Գրիգոր Լուսավորչի Աջը ետ դարձնի հունից շեղված հոսքը, ճշմարիտ հավատի բերի մոլորյալներին: Երեկվա Մեծի Տանն և այսօրվա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի միացյալ գավազանը թո՛ղ ավելի՛ մերձեցնի, միահյուսի հային Հայաստանում և ոչ—Հայաստանում:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն իրեն համարում է Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Գարեգին Ա-ի անվանակիցն ու հիշատակակիրը. «Նրա հիշատակը իմ անձի հետ միաշաղախառն ապրում է եղել հենց ձեռնադրության օրից»:

Գարեգին Հովսեփյանը գիտնական էր, դասական աշխատությունների հեղինակ: Նրա հիշատակակիրը նույնպես գիտնական է: Հովսեփյանի ծրագիրն էր՝ Կիլիկիայի Կաթողիկոսությունը դարձնել նաև գիտության ու մշակույթի կենտրոն. «Եթե կորցրել ենք նյութական Կիլիկիան... կորած չէ և մեր ձեռքն է հոգևոր Կիլիկիո վերակենդանության և բարգավաճման հնարավորությունները... Մենք կամենում ենք, որ նա դառնա կրոնական, եկեղեցական կեդրոնի հետ գիտության, արվեստի և մշակույթի կեդրոն... Մեր Դպրեվանքը լինելու է կեդրոնական հաստատություն»: Աշակերտը հավատարիմ է մնացել ուսուցչին նաև Դպրեվանքի դեպքում: Նա ասում է. «Ես տարիմ է մնացել ուսուցչին նաև Դպրեվանքի դեպքում: Նա եղել է Դպրեվանքի սանը, Դպրեվանքով եղա և եմ այսօր ինչ որ եմ»: Նա եղել է Դպրեվանքի սանը, տեսուչը, դասախոսը: Ծուրջ քահանայա Կաթողիկոսության ընթացքում հրատարակել է հարյուրավոր գրքեր և «Հասկ» հանդեսը:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գիտական աշխատությունների քանակը հասնում է տասնյակների: Նրա գրչին են պատկանում աստվածաբանական, հրապարակախոսական, բանասիրական, մանկավարժական, պատմագիտական բազմաթիվ աշխատություններ, որոնք շարադրվել են հայերենից բացի նաև անգլերեն և ֆրանսերեն:

Անգլերեն առաջին աշխատությունը կոչվում է «Համառոտ ակնարկ հայ քրիստոնեական մատենագրության»: Այն գրվել է Անգլիայում, 1960 թ., երբ երիտասարդ Նշան Սարգսյանն ուսանում էր Օքսֆորդի համալսարանում և արժանանում էր ուշադրությանն ու գնահատականին նաև այնպիսի մի հեղինակավոր գիտնականի, ինչպիսին էր Մովսես Կաղանկատվացու «Աղվանից պատմության» և գրաբարից անգլերենի թարգմանված այլ աշխատությունների հեղինակ Չարլզ Դաուսթը: Բազմաշնորհ անգլիացին հայագիտությանը պարգևել է նաև որակյալ հայագետներ (Ռոբերտ Թոմսոն, Պիտեր Քաու և այլք), որոնք մեր բանասիրությունն ու լեզվագիտությունը, պատմագիտությունն ու աստվածաբանությունը հարստացրել են միջազգային ասպարեզ հանված մի շարք աշխատություններով:

Ապագա Կաթողիկոսը Օքսֆորդի համալսարանում որպես ատենախոսություն է ներկայացրել «Քաղկեդոնի ժողովը և Հայոց Եկեղեցին» մենագրությունը, որն անգլերեն լեզվով լույս է տեսել բազմիցս (Լոնդոն, 1965, Նյու Յորք, 1975): Սա մնայուն մի երկ է, որում ամփոփված են նյութին վերաբերող սպառիչ տեղեկություններ և ներկայացված են հեղինակի հայթայթած գործունեություններն ուսումնասիրության առարկայի վերաբերյալ: Եվրոպայի և Ամերիկայի հատկապես աստվածաբանական շրջաններում հայտնի սույն գործը տարբեր լեզուներով գրախոսվել է մի շարք պարբերականներում: Երկրորդ հրատարակությունում հրատարակիչները գետնդել են աշխատության արձագանքները մասնագիտական աշխարհում: Հեղինակը դասվում է այն հայ գիտնականների շարքը, «որոնք իրենց պատմական գանձերը մատչելի են դարձրել Արևմտյան աշխարհին» (Է. Ռ. Հարդի): Մեկ այլ մասնագետ ասում է. «Եպիսկոպոս Սարգսյանը գրում է հանելիտրեն հաշտարար ոճով և կասկած չկա, որ նրա գիրքը մեծապես նպաստելու է պառակտված քրիստոնյաների միջև փոխադարձ հասկացողության առաջընթացին»: Մյուսները գտնում են, որ հեղինակի «հանգամանալի մեկնաբանությունները նպատակ ունեն ուղղելու այն սխալ ընկալումները, որոնք երկար ժամանակ իշխում են Արևմուտքում»: Որոշ ուսումնասիրողներ ժամանակին հայտնել են այն վերամբարձ կարծիքը, թե Հայոց Եկեղեցին Քաղկեդոնի ժողովը մերժել է պարզապես ճիշտ չըմբռնելով նրա դրույթները: Հայտնվել է նաև այն միտքը, համաձայն որի Քաղկեդոնի ժողովին դեմ լինելուն նպաստել են նաև պարսիկները: Ասվել է նաև, թե իբր հստակ տարբերակում չի եղել ժողովի դավանանքի և անտորականության միջև: Շրջանառության մեջ է դրվել նույնիսկ այն անհեթեթ կարծիքը, որի համաձայն հայոց լեզուն ի վիճակի չի եղել ճշգրիտ վերարտադրելու Քաղկեդոնի ժողովի բանաձևերի խորթին իմաստները: Հմուտ աստվածաբան Գարեգին Սարգսյանը մանրակրկիտ քննության է ենթարկում եղած գրականությունը և վերացնում է թյուրիմացությունները՝ հայրապետական իր կարևոր նպաստը բերելով մեր Եկեղեցու դավանաբանության ճշմարիտ և անխաթար ներկայացմանը: